

MASOFAVIY TA'LIM VA UNING AHAMIYATI

Ollaberganov Munisbek

Toshkent amaliy fanlar universiteti Tarix 3-bosqich talabasi

e-mail: munisbekollaberganov221@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada masofaviy ta'limning shakllanish jarayoni, uning zamonaviy ta'lim tizimidagi roli, afzalliklari hamda muammolari ilmiy asosda yoritilgan. Shuningdek, O'zbekiston ta'lim tizimida masofaviy o'qitishning joriy etilishi, pedagogik tajribalar, axborot texnologiyalarining ta'siri hamda ilg'or xorijiy tajribalar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: masofaviy ta'lim, axborot texnologiyalari, onlayn o'qitish, zamonaviy ta'lim, innovatsiya, raqamli ta'lim muhit.

Internet texnologiyalarining kirib kelishi hamma sohada bir necha asrlar davomida o'zgarmay kelgan holatlarni o'zgartirib yubordi. Bu odatdagi xat yozishmalari elektron pochta bilan, kutubxonalar esa web-saytlar bilan almashinishida namoyon bo'ldi. Endilikda esa ta'lim tizimida ta'lim olishning an'anaviy shakllari o'rniga masofaviy ta'lim elementlari kirib keldi. Zamonaviy axborot va kommunikatsiya texnologiyalari vositalarining ta'lim jarayoniga kirib kelishi an'anaviy o'qitish usullariga qo'shimcha ravishda yangi o'qitish shakli - masofaviy o'qitish yaratilishiga omil bo'ldi. Masofaviy ta'limda talaba va o'qituvchi fazoviy bir-biridan ajralgan holda o'zaro maxsus yaratilgan o'quv kurslari, nazorat shakllari, elektron aloqa va Internetning boshqa texnologiyalari yordamida doimiy muloqotda bo'ladilar. Internet texnologiyasini qo'llashga asoslangan masofaviy o'qitish jahon axborot ta'lim tarmog'iga kirish imkonini beradi, integratsiya va o'zaro aloqa tamoyiliga ega bo'lgan muhim bir turkum yangi funksiyalarni bajaradi. Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida raqamli ta'lim global zaruratga aylanib, unda masofaviy ta'lim alohida o'rin egallamoqda. Bugungi kunda butun dunyo miqyosida ta'limning yangi modeli "chegarasiz ta'lim" konsepsiyasi shakllanmoqda. Uning markazida bilim olishni istagan shaxs uchun vaqt va makondan qat'i nazar o'qish imkoniyatini yaratish g'oyasi yotadi²¹⁶. Masofaviy ta'limni joriy etish zaruriyati O'zbekiston uchun ham dolzarb masalalardan biridir. Chunki ta'limni modernizatsiya qilish, bilim olishning uzluksizligini ta'minlash va xalqaro raqobatbardoshlikni oshirish uchun innovatsion yondashuv talab etiladi. Shu bois O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-apreldagi PQ-4708-son qarori bilan masofaviy ta'lim tizimini rivojlantirish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi²¹⁷. Masofaviy ta'lim g'oyasi ilk bor 1960-yillarda Buyuk Britaniyada "Open University" faoliyati orqali shakllangan. XX asr oxirlariga kelib, kompyuter va internet texnologiyalarining jadal rivoji bu tizimni butun dunyoga yoydi. Shuningdek, onlayn ta'lim "o'quvchi markazida" bo'lgan o'qitish modelini yaratib, an'anaviy ta'limdan farqli ravishda o'qituvchi rolini yo'naltiruvchi, yordamchi sifatida o'zgartiradi.

O'zbekiston tajribasida ham masofaviy ta'lim 2000-yillardan boshlab asta-sekin rivojlana boshlagan. Ayniqsa pandemiya davrida masofaviy ta'lim O'zbekistonda to'liq amaliyotga joriy etildi. Shu davrda "edu.uz", "lms.tuit.uz", "ziyonet.uz", "Google Classroom", "Zoom" kabi platformalar asosiy ta'lim vositasiga aylandi. Dars jarayonlari videokonferensiyalar, test tizimlari va elektron topshiriqlar orqali olib borildi. Bu esa o'qituvchilar va talabalarni axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishga o'rgatdi. Masofadan o'qitishning afzalligi shundaki, unda o'quvchi o'ziga qulay vaqtda va hattoki ishdan ajralmagan holda o'qishi mumkin. Aynan shu afzalliklari tufayli bu uslub dunyoda hozirgi kunda keng tarqalgan. Ko'pgina yirik korxonalar mutaxassislarning malakasini oshirish yoki o'zgartirish uchun shu uslubdan foydalanadi. Buning uchun esa, ta'lim jarayonini raqamli texnologiyalar bilan boyitish zarur. Unga ko'ra, axborot texnologiyalari

²¹⁶ UNESCO. (2023). Distance Education and ICT in Learning. Paris: UNESCO Publishing.

²¹⁷ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4708-son qarori, 2020-yil 28-aprel. Masofaviy ta'limni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida. <https://lex.uz>.

yordamida ta'limni individuallashtirish, interfaollikni kuchaytirish va mustaqil o'qish malakasini shakllantirish mumkin. Boshqa ta'lim shakllaridan farqli o'laroq, kompyuter telekommunikatsiyalariga asoslangan masofaviy ta'lim quyidagilarga imkon beradi:

- har qanday ma'lumotni masofadan tezkor uzatish;
- bu ma'lumotlarni xotirada kerakli vaqtga saqlash, tahrirlash, yaratish;
- ushbu maqsadlar uchun maxsus yaratilgan multimedia ma'lumotlari yordamida interaktivlik va o'qituvchi va o'quv kursining boshqa ishtirokchilari bilan tezkor fikr-mulohazalar;
- Internet tizimi orqali turli axborot manbalariga, jumladan masofaviy va taqsimlangan ma'lumotlar bazalariga, dunyo bo'ylab ko'plab konferensiyalarga kirish;
- telekommunikatsiya sohasidagi qo'shma loyihalarni, shuningdek, xalqaro, elektron konferensiyalarni, kompyuter audio va video konferensiyalarini tashkil etish²¹⁸.

Masofaviy ta'lim tizimi afzalliklari qatorida muayyan kamchiliklarga ham ega bo'lib, bu jihatlar ta'lim sifati va samaradorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Eng avvalo, texnik muammolar masofaviy o'qitish jarayonining asosiy to'siqlaridan biri hisoblanadi. Internet tarmog'ining past tezligi, texnik vositalarning yetishmasligi yoki ularning eskiligi natijasida o'quvchilar va talabalar dars jarayonida uzilishlar yuz beradi. Ayniqsa, uzoq hududlarda yashovchi aholi uchun barqaror internet tarmog'ining mavjud emasligi masofaviy ta'limni to'liq o'zlashtirish imkoniyatini cheklaydi. Bundan tashqari, masofaviy ta'limda o'qituvchi va talaba o'rtasidagi bevosita muloqotning cheklanishi o'quvchilarda kommunikativ ko'nikmalarning shakllanish jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi. An'anaviy ta'limda yuzma-yuz muloqot jarayonida o'quvchi nafaqat bilim, balki axloqiy, psixologik va ijtimoiy tajriba ham oladi. Onlayn o'qitishda esa bu imkoniyatlar sezilarli darajada kamayadi, bu esa o'quvchining shaxsiy rivojlanish jarayonini sustlashtiradi. "Masofaviy o'qitishda pedagog o'quvchini bevosita kuzatish imkoniyatidan mahrum bo'ladi, bu esa o'quvchi faoliyatini to'g'ri baholashda qiyinchilik tug'diradi."²¹⁹ Shuningdek, masofaviy ta'limda talabalar o'z-o'zini boshqarish, o'z vaqtida topshiriq bajarish, dars jarayonida faol ishtirok etish kabi ko'nikmalarini nazorat qilish murakkablashadi. Bu holat o'z navbatida motivatsiyaning pasayishiga olib keladi. Onlayn darslar davomida talabalar o'zlarini yetarlicha nazorat ostida his qilmagani sababli, mas'uliyat hissi ham pasayadi. Natijada ta'lim sifati kutilgan darajada bo'lmaydi. Masofaviy o'qitishning yana bir muhim kamchiligi baholash tizimining zaifligi. Onlayn tarzda topshiriqlarni topshirish, test sinovlarini o'tish jarayonida talabaning mustaqil ishlaganini aniqlash mushkul. Ba'zi hollarda akademik halollik buzilishi, plagiat yoki yordamdan foydalanish holatlari uchrab turadi. Bu esa masofaviy ta'lim tizimida adolatli baholashni ta'minlashni qiyinlashtiradi.

Masofaviy ta'lim bu shunchaki internet orqali o'qitish emas, balki ta'lim jarayonini demokratlashtirish, har kim uchun ochiq va teng imkoniyat yaratish tizimidir. U ta'limni geografik, iqtisodiy va ijtimoiy to'siqlardan xoli qiladi. Shuningdek, zamonaviy o'qituvchi uchun bu tizim metodik yondashuv, innovatsion o'qitish vositasi va o'z ustida ishlash maydonidir. O'zbekiston uchun masofaviy ta'lim raqamli transformatsiyaning ajralmas qismi sifatida milliy ta'lim siyosatini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Uning asosiy ahamiyati inson kapitalini rivojlantirish, ta'limda inklyuzivlikni ta'minlash va global ta'lim maydoniga integratsiya qilishdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Begimqulov U.Sh. (2004). Zamonaviy axborot texnologiyalari muhitida pedagogik ta'limni tashkil etish. // Pedagogik ta'lim, №1.
2. Begimqulov U.Sh. (2006). Pedagogik ta'limda axborot texnologiyalaridan foydalanish muammolari va istiqbollari. // Info. Kom Uz, №3.
3. Mansurov O'., Raxmatullayeva O. (2019). Tarix o'qitish metodikasi. TDPU nashriyoti.
4. Anderson, T. (2011). The Theory and Practice of Online Learning. Athabasca University Press.
5. UNESCO. (2023). Distance Education and ICT in Learning. Paris: UNESCO Publishing.

²¹⁸ Ахмедов, Б. А. (2020). О развитии навыков интерактивных онлайн-курсов в дистанционных условиях современного общества (модель-программа для преподавателей образовательных учреждений). Universum: технические науки, 12 (81), С-11

²¹⁹ Mansurov O'., Raxmatullayeva O. (2019). Tarix o'qitish metodikasi. TDPU nashriyoti. – 143 b.

6. Abduvaxobov Shohruhbek Ikromjon o‘g‘li NamDU tayanch doktoranti MASOFAVIY TA’LIM TUSHUNCHASI VA UNING TA’LIM TIZIMIDAGI AHAMIYATI.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–4708-son qarori, 2020-yil 28-aprel. Masofaviy ta’limni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida. <https://lex.uz>.
8. World Bank. (2021). Remote Learning and COVID-19 Impact Report. Washington, D.C.